

Píše Manfred Weinberg

(E*forum, 22. 04. 2026)

Jubilejní rok 100. výročí narození Franze Kafky proběhl oproti všemu očekávání a možná i obavám celkově mnohem „více v klidu“. Dalo se totiž předpokládat, že při mnoha nabízejících se příležitostech budou prostě opakována stará a mylná klišé. Místo toho však bylo možné pozorovat spíše pokusy o nová přiblížení ke Kafkovým textům - a to naštěstí mimo již příliš často používaná a zažitá interpretační paradigmatata (biografické, filozofické, psychoanalytické, teologické atd.).

Je třeba sice ještě vyčkat na několik sborníků z konferencí, už teď ale lze konstatovat, že celkový vědecký přínos byl spíše skromný. Šlo zaznamenat i opravdové „omyly“, jako byla studie *Kafka misstrauen* [Nedůvěřuj Kafkovi], jejímž autorem je renomovaný francouzský sociolog Geoffroy de Lagasnerie, který Kafku kritizoval například za to, že ve svém *Procesu* postavil neprávem stíhaného či odsouzeného hrdinu „do centra kritického diskurzu o justici či trestním řízení“, což má v zásadě bránit tomu, abychom se „kriticky zaměřili na jádro státního represivního aparátu“ (Geoffroy de Lagasnerie: *Kafka misstrauen*, Frankfurt nad Mohanem: S. Fischer, 2024, s. 62.). De Lagasnerie tedy v konečném důsledku Kafkovi vytýkal, že se justicí a jejími procesy zabývá literárně a nikoli sociologicky. Jinak převládala průměrnost, našlo se pouze několik potěšujících výjimek, jako je například studie Andrease Kilchera *Kafkas Werkstatt. Der Schriftsteller bei der Arbeit* [Z Kafkovy dílny. Spisovatel v procesu práce] (Mnichov: C.H. Beck, 2024).

V této souvislosti je třeba uznat, že se **Johnu T. Hamiltonovi**, který je profesorem germanistiky a srovnávací literatury na Harvardově univerzitě, studii *France/Kafka. An Author in Theory* (New York et al.: Bloomsbury Academic, 2023) podařilo do bádání o Kafkovi vnést zcela nový pohled na tohoto autora a jeho dílo. Hlavní titul knihu přitom charakterizuje lépe než její podtitul, tato publikace se totiž zabývá recepcí Kafky ve Francii, do níž Hamilton zahrnuje i literární recepci například u Sartra a Camuse.

Hamilton otevírá svou studii konstatováním: „Osud Kafky ve Francii dvacátého století je vynikajícím příkladem toho, jak se spisovatel stává autorem v teorii.“ (s. 3) Skutečnost, že badatelé ve Francii začali Kafku včleňovat do svých teorií, si Hamilton vysvětluje jako „případ hrubé naturalizace, přivlastnění a universalizace, nekontrolovaný plán francouzských teoretiků vzít zahraničního autora jako rukojmí a donutit ho, aby hovořil jménem jejich domácí věci“ (s. 6). Tuto větu lze chápat jako předjímající shrnutí celého výkladu: francouzští teoretici „využili“ Kafku jako „důkaz“ pro své světonázory.

Pod názvem „Gradus ad Parnassum“ (s. 1nn.) podává autor předběžný přehled o recepci Kafky ve Francii. Zajímavé přitom je, že se zde zabývá také Kafkovou blízkostí k fenomenologické filozofii Franze Brentana, orientované na psychologii vnímání, a ukazuje, že i tato filozofie padla ve Francii úrodnou půdou. Samozřejmě je zmíněna i Kafkova cesta do Paříže v říjnu 1910.

Druhá kapitola „Metamorphoses“ (s. 23nn.) popisuje počátek historie vydávání Kafkových děl ve francouzském překladu. Ta začíná za velké pozornosti: Kafkova povídka *Proměna* vychází pod názvem *La Métamorphose* v překladu Alexandra Vialatteho v roce 1928 v renomovaném časopise *Nouvelle Revue française*, a to mezi texty Paula Valéryho a Marcela Prousta; v tomto čísle byl vedle dalších významných francouzských autorů zastoupen i André Gide. Jednalo se tak o „opravdové pozdvižení“! Hamilton využívá této příležitosti k teoretické kontextualizaci členů redakčního týmu a jeho okolí, aby tak bylo srozumitelné, proč se Kafka – ačkoli ve Francii nebyl zcela neznámý – ocitl hned na začátku v tak vybrané společnosti. V kapitole s názvem „Translative Decisions“ (s. 45nn.) se autor zabývá také velmi odlišnými (a od anglických překladatelských pokusů se lišícími) překlady Kafkových textů. Hamilton shrnuje: „To vše znamená, že v létě 1929 se Kafka plně etabloval v intelektuálním kruhu nakladatelství Gallimard.“ (s. 50)

Dále se autor studie zabývá paratexty (kapitola „Paratexts“, s. 57nn.), tedy předmluvami a doslovy k dalším překladům, které o francouzské recepci Kafky velmi mnoho vypovídají. Mezi tím se také zamýšlí nad směrem, který razil Max Brod při svém úspěšném pokusu etablovat Kafku jako světového autora, a ukazuje, že a jakým způsobem se francouzská perspektiva od Brodovy pozice jasně odlišuje, což bylo také způsobeno tím, že „Kafku ve 30. letech 20. století doslova obklíčili surrealisté“ (s. 74) – tomuto momentu se Hamilton věnuje důkladně.

Hamiltonova studie se nejprve zabývá literární recepcí Kafky například u Jeana-Paula Sartra (společně se Simone de Beauvoir) a Alberta Camuse, přičemž u těchto autorů lze literaturu a filozofii/teorii jen těžko oddělit. Podrobnosti a rozdíly této recepce zde nelze vzhledem k omezenému rozsahu recenze rozvést, v publikaci jsou však rozpracovány podrobně a pro čtenáře přínosně. Poté následují poznámky k tomu, jak se s Kafkou vypořádal Maurice Blanchot: „Blanchotovy romány jsou matoucí v tom smyslu, že se zdá, jako by čerpaly z Kafkova repertoáru, aby vykreslily svět, který je s ním ale v rozporu.“ (s. 117) Důležitější je ale, že „brzy, v poválečném období, Leiris, Bataille a Blanchot společně nabídli interpretaci, která si kladla za cíl osvobodit Kafku z existencialistického monopolu“ (s. 117). Hamilton se pak ještě podrobně věnuje Kafkově recepci u Sartra a Blanchota.

Ve Francii se však o významu Kafky jako autora také pochybovalo. V roce 1946 tak v oficiálním časopise Francouzské komunistické strany vyšel článek Pierra Fauchery „Faut-il brûler Kafka?“, tedy „Má se Kafka spálit?“ V něm jsou v podstatě předjímány argumenty komunistů proti Kafkovi, které v roce 1963 nakonec také ovlivnily atmosféru kafkovské konference v Liblicích u Prahy: Kafka je chápán jako buržoazní,

dekadentní autor bez jakéhokoli třídního vědomí, který marxistům již nemá co předat.

Následně se Hamilton zabývá recepcí Kafky u Georgese Bataillese. Další stručné úvahy se týkají divadelního uvedení Kafkova *Procesu* podle dramatické adaptace André Gidea v režii Jeana-Louise Barraulta. Autor shrnuje přístup Rolanda Barthesa ke Kafkovi a používá k tomu Barthesovu výtku, že „jakkoli brilantní mohou být jejich interpretace, Brod a většina francouzských interpretů redukuje Kafkovy texty na zásobárnu témat, místo aby je studovali jako korpus *psaní*, jako *écriture*.“ (s. 144) Přitom se Barthes podle Hamiltona vědomě nerozhodl ani pro politickou, ani pro nepolitickou četbu Kafkových textů. V průběhu recepce se Kafka stal „vzorem, explicitně či implicitně, ale rozhodně ne výlučně, pro nové literární techniky – nejen pro nouveaux romans Alaina Robbe-Grilleta, Nathalie Sarrauteové, Marguerite Durasové, Clauda Simona a dalších, ale také pro generativní experimenty prováděné členy OuLiPo (Georges Perec, Italo Calvino a Jacques Roubaud, abychom jmenovali ty nejznámější).“ (s. 150)

Faktickou nedostatečnost kafkovské studie od Gillesse Deleuze a Félixu Guattariho si Hamilton očividně uvědomuje, i když se zdráhá tento tak vlivný text zcela zavrhnout. Zabývá se jím však spíše stručně – a nevyhýbá se jasným kritickým podtónům. K recepci Kafky u Hélène Cixousové se píše: „Sarte a Camus četli Kafku, aby podnítili odpovědnost, zatímco Cixousová zkoumá Kafku, aby stimulovala intertextuální vnímavost.“ (s. 158) Se svým popisem v kapitole „Derrida's Pharmacy“ (s. 164nn.) ovšem naráží Hamiltonova studie na své limity. Na pouhých čtyřech stránkách – se závěrem, který je míněn jako závěr celé knihy – nelze o vztahu Jacquese Derridy ke Kafkovi říct mnoho, což však také souvisí s tím, že Derridovu dekonstrukci prostě nelze jednoduše shrnout. Pro trpělivé osvětlení toho, jak Derrida „využil“ Kafku pro svou teorii, v této studii již zřejmě nezbylo místo.

Johnu T. Hamiltonovi se v knize *France/Kafka. An Author in Theory* podařilo nabídnout nepochybně originální pohled na Kafku a jeho dílo. Tím, že se soustředil na francouzskou recepci, vyhnul se nutnosti předložit vlastní interpretaci textů. Přesto se mu díky probíraným interpretacím mnoha francouzských spisovatelů, filozofů a teoretiků podařilo velmi dobře osvětlit „horizont“ Kafky ve vší jeho rozporuplnosti a hloubce. Navíc se čtenář dozvídá mnoho i o francouzských umělcích a intelektuálech od počátku 20. století a o jejich vzájemných vztazích. Ze všech publikací vydaných v rámci Kafkova roku lze tuto knihu co do originality a výstižnosti jistě považovat za jednu z nejlepších.

John T. Hamilton: *France/Kafka. An Author in Theory*. New York et al.: Bloomsbury Academic, 2023, 184 s.